

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
МЕЃУНАРОДЕН СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА

Предавања на II летна школа на
МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
Охрид, 4 – 23. 8. 2019 година

Скопје, 2020

Предавања на LI летна школа на
МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
Охрид, 4 – 23. 8. 2019 година

За издавачот:

проф. д-р Никола Јанкуловски,
ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

**Предавања на III летна школа на
МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА**

Редакциски одбор:

проф. д-р Гордана Јосифова Неделковска
проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска
проф. д-р Маја Јакимовска-Тошиќ
Роза Тасевска
м-р Евдокија Илијевска

Јазична редакција:

д-р Вангелија Десподова

Компјутерска обработка: Винсент Графика

Печати: Винсент Графика

Тираж: 150 примероци

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

811.163.3:005.745
811.163.3(062)
821.163.3(062)
930.85(497.7)(062)

**МЕЃУНАРОДЕН семинар за македонски јазик, литература и култура (52; 2019;
Охрид)**

Предавања на III летна школа на Меѓународниот семинар за македонски
јазик, литература и култура: Охрид, 4 – 23. 8. 2019 година / [редакциски одбор
Гордана Јосифова Неделковска ... и др.], Скопје: Универзитет „Св. Кирил и
Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 2020,
336 стр.; илустр.; 24 см

Фусноти кон текстот – Библиографија кон трудовите

ISBN 978-9989-43-445-7

а) Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура
б) Македонистика – Собори
COBISS.MK-ID 51309829

Марија Паунова

ГРАФИТИТЕ КАКО КОМУНИКАЦИСКИ ПОРАКИ

Графитите отсекогаш претставувале некој вид уметност преку која јавно и транспарентно се пренесува некаква порака до пошироката јавност и притоа, алтернативно, се комуницира со неа. Оттаму и насловот на ова предавање - графитите како комуникациски пораки.

Имајќи ја предвид комуникативната функција на графитите, т.е. на текстуалните графити, во преден план е пренесувањето пораки и потенцијалната комуникација меѓу испраќачот и примачот,⁵⁹ преку експлицитно обраќање кон адресатот, конкретен или потенцијален, индивидуален или колективен.

Графитите како една форма на спонтан пишан говор во услови на слободно, јавно, неофицијално, непосредно (персонално) општење (Ќито, 2018: 59), понекогаш се духовити или политички, понекогаш љубовни, но сите се одличен начин за изразување моментален порив, главно, инициран од субјективни/индивидуални идеи/емоции, на креативен начин. Тие се некој вид коментар на личноста на случувањата на средината, главно и пред сè актуелни од субјективен аспект, но и пошироко, така што слободно може да се каже дека се алтернативна форма на општење, имајќи го првенствено предвид призивот на разговорност и на (можниот) дијалог што го отвораат.

Транспарентните, но и помалку видливите ѕидови на Скопје ги красат, ги разубавуваат (куси) љубовни натписи, главно, испрскани со спреј од страна на графољубителите, т.е. на љубителите на љубовта. Главен интерес во ова предавање се љубовните графити, т.е. јазикот на којшто *зборуваат* дел од ѕидовите на Скопје и притоа на *љубовен* јазик ја пренесуваат најубавата емоција – љубовта.⁶⁰

⁵⁹Останува отворено дали и колку преку графитите комуницираат авторот и реципиентот, кој може да не е едно лице, туку колективен адресат (примач).

⁶⁰Кога почнувате многу ентузијастички да *влетувате* во една тема и мислите дека осамено ќе истражувате, се отвораат многу врати и на виделина излегуваат и други средини, словенски, во кои графитите го привлечле вниманието на истражувачките, и притоа сфакате дека сите заедно сте во еден сличен научноистражувачки процес. Тука, пред сè, треба да се има предвид хрватската и руската средини и нивните истражувања и изданија посветени на графитите: Лебедева, Зырянова, Плакшина, Тюкаева (2011); Ќито (2013, 2016, 2018).

Овие графити носат пораки испишани од срцето, а нашата цел е да се претстават најфреквентните, т.е. најзастапените јазични форми за изразување на емоцијата љубов во (кратките) јавни љубовни пораки на ѕидовите во центарот на Скопје. Во анализата беа вклучени околу сто текста.⁶¹

Графитите како дел од културата некогаш и денес

Графитите како цивилизациска појава во светски контекст ги има уште од палеолитот, па затоа слободно може да се каже дека графитите претставуваат ценет материјал за востановување хроника на човечката цивилизација (Cuto, 2018: 55).

Кон крајот на XX век некои научници кои се занимаваат со културната историја се свртеле кон проучување на материјалната култура (Berk, 2010: 88) од причина што материјалните елементи на културата не само што се сметаат за подолговечни, туку содржат и чуваат голем број информации.

Во Македонија, како и во целиот свет, во течение на историските епохи, покрај другите бројни и небројни достигнувања во доменот на материјалната и на духовната култура, имало, се негувала една мошне богата епиграфска активност.⁶²

Графитите се дел и од културниот репертоар на Македонија во доцното средновековие и во османлискиот период, кои и покрај условите/околностите во кои се создаваат, си обезбедуваат културен опстанок. Благодарение на навраќањето на епиграфското творештво се обезбедува реконструкција и се оживува материјалната култура врз сигурни и сè уште постоечки извори преку кои ние денес анализираме и извлекуваме информации од разнороден карактер. И во современите тенденции на културата, графитите се дел од градската зона, дел од младешка (суп)култура, авангарда на последната четвртина од XX век.

⁶¹Бројноста на натписите/текстовите зборува колку често на неконвенционален начин, јавно, каде што не се бара дозвола од никој или каде што отсутува хиерархија/подреденост, се *присвојува* се изразува љубовта, т.е. љубовното чувство.

⁶²Епиграфската активност во Македонија има своја историја најпрвин од времето на глаголската традиција (глаголските букви на столбовите во манастирот Св. Наум), а потоа преку кирилските натписи (Самуилов, Варошки и Битолски натпис).

Карактеристики и поделба на графитите

Под графит⁶³ подразбираме случајно/намерно забележана/напишана (куса) белешка (текст), не цртеж, со неофицијален, но јавен карактер, која, главно, се одликува со фрагментираност/парцијалност (од неколку зборови до поразвиен текст) во соопштението *презентирано* (главно) на тврд материјал.⁶⁴ Фактот дека станува збор пред сè за личен натпис, го изнесува и Пандев (2009: 136) кој вели дека „...графитот е краток инвентивен исказ напишан на видливо место...“

Порано древните натписи биле со црковен или со битов карактер (на и околу црквите што не биле дел само од градската средина), а во современите тенденции на културата текстуалните графити се дел од градската зона, авангарда на последната четвртина од XX век (Cuto, 2018: 27).

Во минатото графитите најчесто се оставани (без дозвола) на потајна и на позатскриена површина, на ѕид, на столб во и надвор од храмот, на карпа, на камен во близината на црквата и сл., т.е. секаде каде што постоел погоден простор за пишување. Денес, главно, се на (јавна) транспарентна површина, секаде каде што има соодветно место за пишување, со цел пораката да дојде до примачот/примачите (најчесто на ѕид, гипс, глина, тули, камен) на фасада од зграда, т.е. на материјални објекти. Денешните графити се напишани со боја, испрскани со спреј, напишани со маркер, што можеби влијае на нивната трајност, за разлика од дијахронските, што се пред сè издлабени/изгребани. Текстот на графитите не е поврзан со функцијата на објектот (барака, киоск, зграда, објект во градба, лифт, скали, превозно средство, мост, ѕид на институција и сл.), во преден план е силната желба на авторот да остави ѕидна белешка, да пренесе порака. Во минатото графитите биле првенствено оставани на црковен ѕид (црквата била како медиум за пренесување религиозни, морални, животни пораки).

⁶³Називот *графити* е од грчко потекло *γράφει* = пишува, црта, гребе "*γράφειν*", "*γράφειν*". Можно е зборот графити да потекнува и од италијанското "*graffito*" што значи *цртање*. Италијанското потекло на називот *графити* го прифаќа Высоцкий (1976: 5).

⁶⁴Fidic (1999: 33-35) ги дефинира графитите како додаден текст, дури и изрежан, со остар предмет или напишан со креда, јаглен или со боја на објектот на фасада на зграда и тие не се поврзани со потеклото или со функцијата на објектот на кој се напишани и се наоѓаат или се појавуваат секаде каде што има pogodно место, површина, за графоманијакот. Според Hergisonja (2006: 244), графитите се записи издлабени или напишани на црковни ѕидови, фрески, мебел, па дури и во злато и сребро на инвентарот.

Разгледувајќи ја состојбата со графитите како дел од културната историја на македонскиот народ, а имајќи го предвид содржинскиот карактер, се разграничувале: црковни, битови графити, како и такви со летописен карактер и автографи.⁶⁵ az7 gramatik6 voihna... da za mihail7 9...0p6 pisah7 doidoh7 da vadim7 len7 ГГК4; primi g_i molenye rab8 svoejo milic8 ГМат1; da se znae kad prognajе nemei tou+ina wt boudima do jip6 dostannou do veles6 va leto zr+q ГМН1.⁶⁶

Исто така, графитите одбележувале и одбележуваат случки и настани што се важни од аспект на едно лице, или, пак, на неколку одделни лица, но отвораат простор и за масовно општење. Се одликуваат со непосредност и со искрено изразување на мислите, на чувствата.⁶⁷ Порано ги пишувале патници, обични посетители, богомолци, црковни служители, свештенството, монасите (Рождественская, 1972: 116), но пред сè грамотни лица, и тие ни помагаат за полесно разбирање на животот/животниот стил и на јазикот на минатите култури. Денес секој е/може да биде автор на графитот; иако, главно, останува анонимен⁶⁸ или препознатлив по иницијалите како потпис, по некој симбол и сл.

Во графитите писмено се прозборува за светот што нè опкружува и тоа, пред сè, како анонимен адресат. Графитите првенствено содржат субјективни и интимни верувања, како и личен однос на авторот кон нешто/некого. Можело да се случи да не се врзани со актуелни случувања и со конкретни личности, туку во нив да се проговори за некои општи, обично религиозни или морални теми (Hereigonja, 2006: 243). Понекогаш имале афористичен, лапидарен коментар, т.е. шеговит карактер (velika glava mala pamet6, pisa on7 ko voli vino piti...). Некои од нив содржат и мудри мисли и сл.

⁶⁵Систематизација на историските графити дава Рыбаков (1984: 50-57). Михайлов (2012: 202) наведува и други моменти од интимниот живот што можат да бидат застапени во графитите: љубовните чувства, убавината на саканата, политичките убедувања, психата на индивидуата. Высоцкий (1976) споменува и магиски графити.

⁶⁶Овие графити се од: црквата Св. Ѓорѓи, Горен Козјак, Штип, од XIV век (ГГК4); од манастирот Св. Богородица, Матка, 1497 год. (ГМат1) и од црквата Св. Ѓорѓи, Младо Нагоричино, 1691 год. (ГМН1).

⁶⁷Hereigonja (2006: 244).

⁶⁸Анонимноста веројатно се задржува за заштита на својот идентитет и репутација, зашто на графитите сè уште може да се гледа како на вандализам, хулиганство, т.е. како на деструктивна појава, иако за нас погледот кон топлиите љубовни пораки, достапни за сечие око (и за сечие срце) низ Скопје, во студеното на општеството/општествата, се далеку од негативна појава.

Главно на сите текстови може да се гледа како на храбри, креативни, интуитивни и емотивни пораки што, веројатно, поради својата вонинституционалност и отсуство на филтер (евентуално и цензура), јавно презентираат авторска слобода во однос на јазикот и на содржината, преку форсирање на идиостилот/идиоформите.

Денес ако се има предвид тематскиот признак се среќаваат идеолошки, спортски, персонални/лични (љубовни), морално-филозофски, рекламни, декоративни, еколошки, симболични, дури и нонсене (бесмислица/глупост, загатки, афоризми).⁶⁹

Секоја класификацијата подлежи на дополнување, така што ова групирање е отворено, флексибилно.

Графитите како предмет на лингвистиката

Во ерата на пишаниот говор, како што се нарекува XXI век, преку технолошкиот напредок, сеприсутната мобилна и интернетска врска (Ćuto, 2013), интерес предизвикуваат и кусите натписи со анонимен карактер, т.е. графитите, во кои храбро, а воедно и креативно, во игрив стил јавно се презентираат (длабоко) скриените желби и емоции, пориви, (раз)мисли, состојби кои нè преокупираат.

Иако графитите се меѓудисциплинарна реалност, иако може да се разгледуваат многуаспектно,⁷⁰ ние се задржуваме на нив од современ лингвистички аспект, земајќи ја предвид теоријата на природно пишување (ЕПР- естественной письменной речи), формулирана од страна на Барнаулско-кемеровската лингвистичка школа (Лебедева и др. 2011).

Во втората половина на 20. век лингвистите активно внимание посветуваат и на некодифицираната усна и писмена реч, т.е. и на *живаџа* комуникација како на предмет на научно истражување. Специјален интерес на истражување на руската лингвистика е природниот пишан говор (руската кратенка ЕПР), термин дефиниран во 1999 г. (Лебедева и др. 2011).

Графитите се дел од еден жанр од спонтаните, јавни текстови што досега се, главно, необработувани. Станува збор за вербалзирање, т.е. за користење на јазикот за материјализирање на разговорната, спонтаната, природната реч.

⁶⁹Повеќе за класификација на графитите в. Ćuto (2018: 32 -35).

⁷⁰Графитите досега биле разгледувани на историски план, културолошки, социолошки, психолошки, етнографски, фолклорно итн. (Лебедева и др. 2011).

Оваа специфична писмено-устна активност (Ćuto 2013: 380) била/е неправедно игнорирана и маргинализирана,⁷¹ иако се одликува со специфични, веќе споменати, карактеристики, како отсуство на филтер (редактор, коректор, лектор и сл.) меѓу авторот и реципиентот; спонтаност, случајност, непосредност; емотивност и интуитивност, природност: се појавува произволно без претходна подготовка, прилично демократски и слободно, а со демократското општење преку запишаниот разговорен дискурс предизвикува контакт, можеби и масовно општење во отсуство на пространствени граници и при општодостапност на текстот.

Во графитите се манифестираат индивидуални карактеристики, т.е. според Ćuto (2018: 4) тие го изразуваат идентитетот на човекот. Така, при продукција на графитите доаѓа до израз строго индивидуален избор на јазични средства, зашто самопроизволно се твори, не подлежи текстот на цензура, на проверка и на редакција; доаѓа до израз вербалната слобода, така што пред нас имаме игрив и допадлив, индивидуален/субјективен стил. Овие текстови се излеани директно од срцето, преку раката/спрејот и го претставуваат самиот автор и неговата миговна внатрешна состојба на сид; состојба на умот и на душата, расположението. На графитите може да се гледа и како на автографи, како на визитка на авторот, зашто е можно да откриваат биолошка компонента (пол, возраст), социјална компонента, статус, образовна, емоционална страна на индивидуата. Изразувајќи персонална нота, графитите вршат самопрезентација, идентификација, т.е. самоидентификација на авторот во масата, зашто во центарот на текстот/на пораката е *јас*.

Јазични карактеристики на љубовните графити во Скопје

Во овој прилог од лингвистички аспект им пристапуваме на околу сто текстуални љубовни графити испишани во поширокиот центар на Скопје, како дел од писмената форма на природно, спонтано продуцираните јавни текстови, т.е. како една од неколкуте жанровски подгрупи на природниот пишан говор (Ćuto, 2016: 129).

Целта е да се види со кој избор на јазични средства од македонскиот јазик јавно се изразува емоцијата љубов. Задржувајќи се на еден аспект на графитите, лингвистичкиот, следиме дали и колку графитите (не) држат до јазичниот

⁷¹Во уметничка, литературна, лингвистичка смисла досега графитите не биле предмет на истражување.

стандард и кои јазични средства доминираат, т.е. се користат за изразување на емоцијата љубов. Притоа издвојуваме некои од потпишничките јазични карактеристики на љубовните графити, иако какви јазични средства ќе се употребат во текстот на натписот зависи исклучиво од волјата на авторот и од неговиот индивидуален стил (Ćuro, 2018: 89).

Графички и правописни карактеристики

Во разгледаните графити не забележавме букви со посебен ефект. Сè е испишано со големи букви, што е важен и впечатлив визуелен момент. Интерес предизвикува еден графит во кој текстот се чита како одраз во огледало, од десно на лево. Факт е, како што споменува Лебедева (2011: 8), дека буквите се напишани според личен ритам на телесното чувство на авторот.

Авторите на љубовните графити низ Скопје покажуваат високо ниво на писменост, единствено количествениот прилог *сè* е редовно без надреден знак: *секој ден се љубаво е...: ...Тајле ми е за се...: ...се додека...*⁷² За разлика од правописно правилните: *сфаќаме, лимон, лимонада, преброј ми ти...*, се среќава отстапка во правописното бележење на *неволја, Њутињов*.

Графитите што беа предмет на анализа, главно, завршуваат со еден или доминантно со три извичника, мошне коректно ако се има предвид дека извичникот се употребува за да се изразат зборови со извонреден степен на возбуда; да се изрази силна желба, емоција. Доминантен потпис во графитите е латиничниот симбол за јапонската валута јен,⁷³ потоа срце или нечии иницијали.

Морфосинтаксички карактеристики

Морфолошки доминираат формите во прво лице, пред сè еднина: *да ти љубам; ја сакам; имам*, а се среќаваат и во второ лице едн.: *...ти знаеш како; ...ти ми даваш...*, и тоа, главно, во плно, но и во сегашно време: *ќе љубам; ќе ти скриам; ќе ти изедам; ќе ти џедам; ќе ти чувам; ќе се борам; многу сакам*. Формите во прво лице множина се повик, желба за споделување (во љубовта): *ќе прочитаме; ќе сфаќаме; тушине; забораваме*.

Зборувајќи за љубовта како општочовечка, вонвременска емоција се среќаваат и безличните конструкции: *да се случи; да се биде тин*. Се употребува кратката, разговорната

⁷²Примерите од текстуалните графити во цел текст ги даваме напишани искосено/италик, без да ги наведеме во наводници.

⁷³Станува збор за наша субјективна интерпретација и асоцијација на симболот.

(економичната!?) форма од личната замена за прво лице *ја* м. *јас*: *ја за нас ќе гласам*. Доминираат суперлативите, дури и од прилози: *најсреќна, најмила, најмалку, највеќе* (м.најмногу)...

Ги бележиме формите на обраќање (дури и метафорски) преку кои се вербализира адресатот на комуникацијата: *душо; волшебна, прекрасна*, како и бројните императивни форми: *гушни ме; бацни ме; дојди, пребој (ми ту)...* Радува фреквентната употреба на членската низа *-ов*, со што е можно да се упатува на близина на адресатот и адресантот, покрај основната употреба за сигнализирањето блиска временска и просторна определеност: *во моментиов; мразов, коскиве; од душава...*

Нотиравме застапеност на неменливите, службените зборови и тоа: *само* (доминантното), *пак, може* (скратена форма од *можеби*): *само гушни ме; пак сум пијан; пак со цело срце; може звучи глумо; тие сакам баш* итн.

Во врска со повторувањето на предлозите⁷⁴ се следи недоследност: *ни во килограми ни ттони*, но и правилна употреба: *и во добро и во зло*, зашто како забележлива особеност на именската синтагма во денешниот јазичен израз е испуштање, т.е. неповторување на одделни службени зборови, со акцент на предлозите што се пред сè носители на категоријата зависност (Цветковски, 1998: 121). Ваквите примери може да водат кон структурни деформации и двозначност, што не е случај со примерите од графитите што ги анализиравме.

Стилско-експресивни карактеристики

Во текстовите од љубовните графити особено доаѓа до израз експресивниот потенцијал на македонскиот јазик, како преку споменатиот вокатив, така и преку бројните партикули, но и преку елиптичните конструкции, преку повторените зборови и синтагми (доминантен паралелизам). Тука ја вклучуваме и употребата на експресивна лексика или употребата на деривациски суфикси со висока експресивност. Оттаму, во овој дел ја имаме предвид фреквентната стилска експресивизација, изразена во текстовите на љубовните графити.

Имено, мошне забележлива е изразноста, експресивноста во играта со зборовите, па дури и само во употребата на поретки зборови или во употребата на зборови со секундарно значење (преосмислено): *ќе тие скрнам од саќање* (без повреда, без раздразување на делови, туку се изразува интензитетот на

⁷⁴Во македонскиот јазик, имајќи го предвид неговиот аналитички карактер, предлозите треба да се во прв план и ако тие не се повторуваат не се сигнализира синтаксичката функција на именката/именската синтагма.

позитивната емоција, експлозија од убаво, од љубов); *сакам да ти ти ти кринам коските* (со испуштање куси, остри звуци, како резултат/благодарение на љубовно чувство); *многу сум ти наситрен* (не ожесточен, туку лаком, ненаситен, граблив, имам претерана желба по/за тебе).

Емоционално обоени се изразите преку употреба на деминутивно-хипокористичка лексика и експресивни глаголи: *бацни ме во уце цел ден да ми звони; срцево ми туча; по тебе гладувам; многу сакам што се сакаме; те сакам секоја секунда секој милимикрон секој милиметар...*

Се среќаваат емоционално обоени суфикси и (деминутивни) глаголи изведени, главно, од ономатопејска основа со значење *извршување на дејствието во мала мера*, како и можност за придружено значење на *еднокрајност*:⁷⁵ *крине, бацне, бајне* и именки (деминутивни) преку суфиксите за изразување чувствен однос: *уце, бацка, фацка*.

Забележавме споредба: *...да ти ти кринам коските како што крика мразов...*; потоа антитеза, антонимија: *Хемија учев од книга со тебе ја имам во пракса!; Ке поминам за кратко, да те љубам докога!; Не сакам никаде да одам, само сакам со тебе љубов да водам!; ...ке те почнам нежно ти заврши ме диво!*

Покрај елипса, т.е. компресијата на одделни јазични форми, синтагми и изрази, се среќава и повторување: *те сакам, те сакам многу, те сакам премногу, те сакам најмногу; засекогаш твој, засекогаш моја, било каде, било кога; те сакам како клуб со цело срце во секој неволја секогаш туча со цело срце, да дишаме како еден и во добро и во зло со цело срце, и секој момент заедно по целиот притлив пат пак со цело срце!!!*

Лирските моменти, римата, врзаниот стих, каде доминираат емоциите, се пребројни во текстовите на графитите: *може звучи луто и дебилно, ама само тебе кога те гледам очите ми светат силно!; срцево ми туча сака да си до мене туча!; ситте ме сакаат јако, ама само ти знаеш како!; ...по тебе гладувам, ...многу ти се радувам!; Ке се борам за нас се додека имам вид, колку многу те сакам ќе видиш на секој вид!!!*

И претходно споменатите повторувања на реченични делови, на некоја форма, како и римата, гласно и јавно зборуваат за присуство на паралелизам во текстовите, како едно од доминантните средства за/на стилска експресивизација во јазикот на графитите.

⁷⁵Конески (2003: 135-37).

Лексиката со емоционална нота ја доближува љубовната порака од љубовните графити до сите нас и тоа: *волиебна, ѓреќрасно...*; многу се присутни конструкции со етички датив: *ми се бајуваи, си ми секси, ми се осеќаи*, што е објасниво ако се има предвид дека ова се текстови искреирани од лична перспектива, а сепак надвременски и сечовечки.

Лексички карактеристики

Јазичната слобода во графитите се огледува и на лексички план. Во лексиката многу доаѓа до израз индивидуалноста (Ćuto, 2018: 172). Лексичкото шаренило се среќава во ист контекст, во текст од неколку збора и во тоа е и убавината на овој пишан говорен јазик. Застапени се турцизми: *бурѓала, тајле, ѓабе*; црковнословенизми: *ѓвојоѓ небесен вожд*; англиски заемки: *мошѓи*; разговорните, жаргонските, локално ограничени: *кречѓѓе, баѓне, сабајле, бакља*, при што сите лексеми по примањето од јазикот-донор се адаптирани во согласност со морфосинтаксичките особености на македонскиот јазик.

Се користат и фразеологизмите, исто како и во разговорниот јазик, зашто носат висок експресивен потенцијал со можност за влијание врз емоциите на примачите: *ѓе иѓѓив со очи; тајле ми е за се; ќе ѓе чувам како каѓка во рака; коѓа ќе ѓе фаѓѓѓѓ бурѓалиѓѓе; и во добро и во зло; да ѓѓи ѓи крѓѓам коскиѓѓе...* Благодарение на готовиве искази во куса форма (фразема) авторот неретко го искажува својот став.⁷⁶

Заклучок

Лингвистичкото проследување на љубовните графити што го красат Скопје покажа дека, иако графитите се дел од лингвистиката на разговорната реч, иако се со неофицијален и со ненормативен карактер и се индивидуална, творечка, креативна слобода на авторот; иако на прв поглед во нив можеме да зборуваме за фрагментиран јазик, се чини дека сите овие карактеристики создаваат поголема одговорност во/со јазикот. Дури и при таква слобода (при избор на тема, при избор на јазични средства и при избор на простор за пишување) јазикот е многу коректен, дури и во случаи каде што вообичаено нотираме отстапки.

По анализата на графитите како една од неколкуте жанровски подгрупи на природниот пишан говор и по пристапената структурно-дескриптивна јазична анализа, се

⁷⁶Минова-Гуркова (2003: 284-85).

изведува заклучокот дека јазичната, општоприфатената норма, главно, се јавува и при (ис)пишување на љубовните графити. Јазикот на графитите рефлектира доминантно стандардни признаци на македонскиот јазик, т.е. се јавуваат стандардни јазични признаци на сите рамништа-зборообразувачко, морфолошко, лексичко, синтаксичко, заедно со, по некоја, специфичност на разговорниот јазик, што зборува за јазична опитност на *авторитет* на текстуалните графити.

Намноженоста на овие текстови, како многуаспектен феномен на културата, е крик за соговорник, за комуникација во отсуство на *жива комуникација* во едно глобално индустриско-информациско општество. Факт е дека внатрешниот глас, т.е. емоцијата наоѓа изразна форма да некомуницира и во спонтаните ѕидни текстови, што е дотолку објасниво што во коренот на зборот *емоција* е движењето/акцијата (*motion*). Имено, со влијанието на интернетот и на средствата за масовна комуникација создаден е нов канал за влијание врз социјалното поведение на младите, па така и се распространува оваа младешка супкултура, а оттаму и актуелноста на истражувањето.

Суштината на јавното изразување на емоцијата љубов и на јавна слободна комуникација со конкретен/апстрактен (еден или повеќе) реципиент/и на ѕид е веројатно повеќестрана/покомплексна, особено ако се има предвид дека и секоја емоција е комплексен феномен којшто инволвира различни компоненти: субјективно чувство, емоционална интелигенција, когниција, моторна експресија, јазична способност, комуникативна компетенција, тенденции за акција или желба за невролошки процеси (Scherer, 2004).

Во глобално студени општества, на исто така студени, осожни ѕидови, млина се љубовните графити како алтернативна, слободна форма на општење/комуникација, карактеристична за постсовремената епоха. Топлите пораки видливи, читливи, упатени секому и никому на конструктивен и на креативен начин го топат студенилото, мразот и на (ѕидовите на) Скопје. Факт е дека Скопје се топи со и во љубовни пораки. Предавањето го затворам со еден графит: *За љубов се потребни двајца, а за многу љубов сме потребни јас и ти!!!*

Литература:

- Высоцкий, А. С. (1976). *Средневековые надписи Софии Киевской, по материалам граффити 11-17 вв.* Киев.
- Конески, К. (2003). *Зборообразувањето во современој македонски јазик.* Скопје: Филолошки факултет Блаже Конески.

- Лебедева Н.Б., Зырянова Е.Г., Плаксина Н.Ю., Тюкаева Н.И. (2011). *Жанры естественной письменной речи: Студентские граффиты, маргинальные страницы шестрадей, частная записка*.
- Минова-Гуркова, Л. (2003). *Стилистика на современном македонском языке*. Скопје: Магор.
- Михайлов, Г. (2012). *Классическая эпиграфика*. София: Нов български университет.
- Пандев, Д. (2009). *Говорение и письмо (вещи)*. Скопје: Просветно дело.
- Рыбаков, А. Б. (1984). *Русская эпиграфика X-XIV вв. (Состояние, возможности, задачи)*, Из истории культуры Древней Руси, Исследования и заметки. Москва.
- Рождественская, В. Т. (1972). Значение граффитов X-XIV вв. для изучения истории русского языка старшего периода. *Вопросы языкознания*. Академия наук СССР. Издательство Наука. Москва.
- Цветковски, Ж. и др. (1998). *Македонски јазик*. Opole: Uniwersytet Opolski.
- Berk, P. (2010). *Osnovi kulturne istorije*. Beograd: Clio.
- González, A. M. (2012). *The Emotions and Cultural Analysis*. Burlington, VT: Ashgate.
- Fučić, B. (1999). *Croatian Glagolitic Epigraphy*. London: Stephen Osborne.
- Hercigonja, E. (2006). *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovekovlja*, Drugo, dopunjeno i izmijenjeno. Zagreb: Matica hrvatska.
- Milivojević, Z. (2003). *Emocije: psihoterapija i razumevanje emocija*. Novi Sad: Prometej.
- Scherer, K., Wranik, T., Sangsue, J., Tran, V., Scherer, U. (2004). Emotions in everyday life: probability of occurrence, risk factors, appraisal and reaction patterns. *Soc. Sci. Inf.* 43, 499-570.
- Ćuto, E. (2018). *Граффиты: язык и эпиграфика*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Ćuto, E. (2016). Роль параграфемных средств в создании образа языковой личности (на материале граффитийных текстов), *Croatica et Slavica Iadertina*, 12, 1; 127-152.
- Ćuto, E. (2013). Студентская эпиграфика и литературная традиция. "Искусство подделываться под слог известных писателей", *Zadarski filološki dani IV : zbornik radova / Sambunjak, Slavomir; Božić, Rafaela (ur.)*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 379-39